

Het mysterie van het bewustzijn (vervolg)

– Shirley Nicholson

Sommige quantumfysici vinden bevestiging van de aloude visie van de vooraanstaande plaats van het bewustzijn. Zo vindt bijvoorbeeld Amit Goswami, fysicus en onderzoeker voor het Institute of Noetic Science, in het gedrag van quanta steun voor de visie van bewustzijn als universeel en ondeelbaar.

Mevrouw Shirley Nicholson is voormalig redacteur, TPH, Wheaton, Ill. VS, en auteur van *Ancient Wisdom: Modern Insights* en andere boeken.

Quantumfysica en bewustzijn

Quanta zijn losse stukjes energie, voortgebracht door quanta-objecten zoals elektronen en fotonen. Deze onvoorstelbaar kleine deeltjes van materie/energie doen vreemde dingen die in strijd lijken te zijn met de Newtoniaanse natuurkunde en die het gezond verstand tarten. Bijvoorbeeld, elektronen springen bliksemsnel van een baan rond de kern van een atoom naar een andere baan, zonder de ruimte ertussen te doorkruisen. Wat verder in stijl lijkt met de Newtoniaanse natuurkunde, tenzij ze geobserveerd en gemeten kunnen worden, zijn de subatomaire deeltjes die zich verspreiden en bestaan als waarschijnlijkheidsgolven op meer dan één plaats. Zij duiken op in diffractieplaatjes als donzige kringen of wolken. Elektronen kunnen tegelijkertijd door twee spleten heen gaan. Maar wanneer ze gemeten worden door ze te volgen in een nevelkamer, verschijnen ze altijd op één enkele plaats, als deeltjes. De bewuste handeling van het observeren ervan brengt ze van een wolk van onzekerheid in de ruimte-tijd realiteit als deeltjes. Op de een of andere manier kiezen bewustzijn en experimentkeuze of zij verschijnen als deeltje of als golf.

Bovendien, als twee elektronen of fotonen enige tijd op elkaar inwerken en dan gescheiden worden, zelfs door een grote afstand, doet het meten en het ineen laten storten van een golf naar een deeltje van één ervan de andere tegelijkertijd ineenstorten. Een dergelijke onmiddellijke invloed zonder enige tekenen in ruimte-tijd wordt genoemd 'non-lokaliteit'. Fysici erkennen dat de twee quanta-objecten verbonden zijn in een transcendent domein, buiten ruimte-tijd, waar de waarschijnlijkheidsgolven van de kwantumfysica bestaan. Fysicus Henry Stapp heeft reden om aan te nemen dat 'het fundamentele proces van de Natuur buiten ruimte-tijd ligt maar gebeurtenissen veroorzaakt die gelokaliseerd kunnen worden in ruimte-tijd' (Goswami 1993, p.61).

Het Zelf is datgene wat bewust, voelend, steeds-bestaand is en dat weet dat het in ieder van ons bestaat.

Goswami maakt zich sterk voor dit transcendente domein als niet-plaatsgebonden bewustzijn. Hij verdedigt het 'monistisch idealisme', de visie dat bewustzijn, niet materie, primair is, dat bewustzijn de basis van het bestaan is. Hij wijst erop dat zowel materiële objecten, zoals ballen, als mentale objecten, zoals de gedachte aan ballen, alleen bekend zijn door middel van bewustzijn. Wij ervaren een materieel object nooit zonder een geassocieerd mentaal object, en materiële objecten en mentale objecten zijn beide bewustzijnsobjecten. Goswami citeert Jung, die gezegd heeft dat het 'waarschijnlijk is dat psyche [subjectieve ervaring] en materie twee verschillende aspecten zijn van een en hetzelfde ding' (ibid, p.127).

Volgens het monistisch idealisme is ons bewustzijn als het subject dat een object, zoals een bal, ervaart, hetzelfde bewustzijn dat de basis van het bestaan is. Maar wij herkennen ons vertrouwde waakbewustzijn, waarin wij ons afgescheiden en los

voelen, niet als dit universele bewustzijn, dat ruimte en tijd transcendeert en alles doordringend is, niet beperkt tot wat wij lokaal kunnen zien of weten. Toch zien we er een glimp van wanneer wij een kwantumobject laten instorten van een golfstoestand tot een deeltje en wij onbewust niet-plaatsgebonden bewustzijn gebruiken bij de vertrouwde handeling van het observeren van mentale en materiële aspecten van bewustzijn.

Zelfbewustzijn

Ofschoon bewustzijn aanwezig is in alles wat bestaat, wordt alleen het mensenrijk gekenmerkt door zelfbewustzijn. U hebt al zolang als u het zich kunt herinneren geweten dat u verschilt van uw broer, van uw auto, van de planten in uw tuin. U wordt misschien eens wakker op een onbekende plaats en vraagt zich af: waar ben ik? Maar u vraagt zich nooit af: wie ben ik? U hebt een gevoel gehad dat u een zelf bent, uzelf, dat, behalve in gevallen van ernstig geheugenverlies, bij u blijft bij belangrijke veranderingen naarmate u ouder wordt door de verschillende levensfasen heen. U hebt een blijvend gevoel van ik-ben-ik, van ego-schap, van uzelf zijn en niemand anders. Zoals Annie Besant zegt, 'Het Zelf is datgene wat bewust, voelend, steeds-bestaand is en dat weet dat het in ieder van ons bestaat' (Besant 1988, p.13).

Toch hebben wij niet altijd dit schijnbaar ingeboren gevoel gehad. Pasgeboren baby's moeten leren onderscheid maken tussen zichzelf en wat rondom hen is. Iets oudere baby's kijken naar een van hun handen of voeten, waarbij zij zich lijken af te vragen wat dat vreemde voorwerp is. Wanneer zij wat ouder zijn omvat hun zelfgevoel hun lichaamsonderdelen en weten ze dat hun lichaam deel uitmaakt van henzelf.

Onderzoeker John Broughton heeft de ontwikkelingsstadia van het zichzelf kennen, van zelfbewustzijn in kaart gebracht. Hij vroeg individuen in de leeftijd van peuter tot puber, 'Wat of waar is jouw zelf?' Hij ontdekte dat peuters het gevoel hebben dat het zelf 'binnenin' is en de realiteit 'buiten' is. Iets oudere kinderen geloven

dat het zelf te identificeren valt met het fysiek lichaam, maar het denkvermogen beheerst het zelf en kan het vertellen wat het moet doen: Het denken is een groot persoon en het lichaam is een klein persoon. Op de leeftijd van zeven tot twaalf jaar is het zelf niet een lichaam maar een persoon, een sociale rol die zowel denkvermogen als lichaam omvat. Op de leeftijd van elf tot zeventien wordt de sociale persoonlijkheid of rol gezien als een onechte uiterlijke verschijning, die anders is dan het ware innerlijk zelf. Deze jonge mensen beginnen een glimp te zien van het zelf als die natuur die zichzelf blijft temidden van veranderingen in mentale inhoud. Bespiegelend zelfbewustzijn daagt, zodat zij er gedachten en gevoelens, die onafhankelijk zijn van de sociale situatie, op na kunnen houden. In latere stadia wordt het zelf als observeerder onderscheiden van de ideeën die we hebben over wie wij zijn, of over ons zelfconcept.

Volwassenen op de hoogste niveaus van ontwikkeling vereenzelvigen zich met een observerend zelf of met een getuige, te onderscheiden van het uiterlijke, objectieve zelf of persona. Zij denken niet langer uitsluitend aan zichzelf als het lichaam, de persona, het ego en het denkvermogen en zij kunnen deze integreren als waren zij tot een eenheid geworden vanuit een innerlijk gezichtspunt. In de loop van vele jaren evolueert het gevoel van zelf van simpelweg zichzelf differentiëren van de omgeving, tot zich identificeren met het besef, met het bewustzijn dat achter de veranderende elementen staat waaruit het objectieve zelf is samengesteld. (Wilber, 1995, pp.260-2).

Dieren hebben misschien een rudimentair gevoel van zelfbewustzijn, maar zij kunnen zich niet differentiëren van hun eetlust, instincten, daden. Dolfijnen kunnen erop getraind worden om hun gedrag te wijzigen maar zij kunnen hun motivatie niet onderzoeken of een incident opnieuw beleven en evalueren. Zij kunnen zich niet richten tot hun eigen denkvermogen en de inhoud daarvan, of afstand nemen hiervan en zich identificeren met dat bewustzijn

waardoor zij iets weten. Aangezien zelfbewustzijn uitsluitend een menselijke eigenschap is, is het verrassend dat Blavatsky zegt, 'ieder atoom in het Universum heeft de potentie van zelfbewustzijn in zich' (Blavatsky 1987, I.107). Dit is een krachtige getuigenis van haar overtuiging dat bewustzijn overal bestaat, niet alleen zoals wij het kennen. Zij vervolgt met te zeggen dat er geen potentie is voor zelfbewustzijn in zuivere geest of bewustzijn: 'alleen door een voertuig van stof welt bewustzijn op als "ik ben ik"' (ibid, 1.15). Zuiver bewustzijn of atma moet betrokken raken bij de beginselen en de verschillende voertuigen die zij bewonen voordat een gevoel van zelf in tegenstelling tot de ander kan ontstaan.

De tweespalt tussen subject en object

Blavatsky verbindt zelfbewustzijn met denkvermogen, *manas*, dat het kenmerk van menselijke wezens is. Een functie van het denken is scheiding aanbrengen en verdelen, dingen in vakjes classificeren.

Dit vermogen schept orde uit de verwarring van de vele zintuiglijke indrukken die in ons denkvermogen afgedrukt worden. Maar bij dit proces van differentiëren en in hokjes stoppen, verdelen wij onbedoeld de wereld in twee basale categorieën – mijzelf en al het andere. Gewoonlijk ervaren wij onszelf als een subject dat zich bewust is van objecten. Zelfs onze eigen gedachten en gevoelens lijken objectief voor het subject dat onszelf is.

De tweespalt subject-object doordringt meestentijds onze ervaringen. Wij maken onderscheid tussen onszelf als observeerder en enige inhoud die in ons bewustzijn kan opkomen. Deze onbewuste gewoonte leidt ertoe dat wij onszelf ervaren als afgescheiden, alleen, vervreemd van al het andere. Toch doen zich zowel het subject waarmee wij ons identificeren alsook de objecten die wij observeren voor in één bewustzijn dat gepolariseerd wordt tot subject en object. Beide verdwijnen in het licht van *atma*, het basisbewustzijn erachter, 'een grenzeloos veld van subjectloos en objectloos besef', zoals beschreven in de Boeddhistische *Prajnaparamita Sutra*.

Toch ziet het denkvermogen het subjectieve ‘ik’ als een entiteit met continuïteit. Het komt ons voor dat wij een voortdurend, definitief zelf zijn, afgescheiden van al het andere. Maar diep besef van innerlijke processen openbaart dat dit gevoel van zelf ontstaat door het aan elkaar rijgen van herinneringen. Zoals veel meditatie-meesters ontdekt hebben, is ons gewone gevoel van een onafhankelijk ‘ik’ een illusie, een gekristalliseerd concept in ons denken. Het observeren van de inhoud van het denkvermogen, zoals bij Vipassana meditatie, laat slechts voorbijgaande sensaties, gedachten, emoties, herinneringen, en beelden zien, zonder dat een zelf daar ergens ingekapseld zit. Wat wij gewoonlijk beschouwen als ‘ik’ is een referentiepunt dat ons oriënteert in de snelle stroom van de veranderende inhoud van het bewustzijn. Ramana Maharshi zegt:

“Aangezien het Zelf, dat zuiver Bewustzijn is, alles kent, is het de Ultieme Ziener... De hele rest – ego, denkvermogen, lichaam, enz. – vormt alleen maar de objecten ervan; dus elk daarvan, behalve het Zelf of zuiver Bewustzijn, is een eenvoudigweg geëxternaliseerd object en kan niet de ware Ziener zijn” (Wilber, 1977, p.83).

Wanneer wij leren ons los te maken uit de veranderende bewustzijnsstroom, kunnen wij waarlijk weten wie wij zijn. Wat wij zien als een afgescheiden, geïndividualiseerd ego dat plannen maakt en keuzes doet is een secundaire entiteit. Het is een lokalisatie in tijd en ruimte van zuiver, ongedeeld kosmisch bewustzijn. Goswami zegt dat het tevoorschijn gebracht wordt door een individueel hersendenken en het geloof dat het lichaamsdenken is. Hij en andere fysici zoals Erwin Schrödinger beweren dat het onderwerp van ervaring één enkel universeel subject is voor iedereen, niet ons persoonlijk ego. Schrödinger zei, ‘Bewustzijn is een enkelvoud waarvoor geen meervoud bestaat.’ Fundamenteel is ons bewustzijn bewustzijn van Zijn, je zou kunnen zeggen van God – transcendent, buiten tijd en ruimte, voorbij de tweespalt tussen subject en object. Goswami zegt, ‘Er is geen andere bron van be-

wustzijn... Het is alles wat er is.’ Met andere woorden, *atma* en Brahman zijn één, of zoals de Duitse mysticus Meister Eckhart het formuleerde, ‘De Grond van God en de Grond van de Ziel zijn hetzelfde.’

Toch bestaat er, op een niveau dat dieper is dan onze neiging tot egoïstische zelfzucht, een onsterfelijk centrum van zijn binnenin ons, onze lokalisatie in het universele veld van *atma*. In haar puntaspect neemt *atma* een voertuig aan van *boeddhi*, het meest etherische en minst gepreciseerde van onze velden. Deze combinatie van *atma* en *boeddhi* wordt door Blavatsky de monade genoemd. Het is de ‘pelgrim’ – onze permanente bewustzijnsruimte door heel onze lange evolutionaire reis in de velden heen. Ons fundamenteel gevoel van een zelf zijn is een afspiegeling van deze eeuwige bewustzijnsfocus. Toch, ofschoon *atma-boeddhi* in ieder van ons individueel is, is het niet afgescheiden van universeel bewustzijn, het Ene Leven. Blavatsky zegt dat het ‘het egoïstische... principe in de mens is, te wijten aan onze onwetendheid die ons “ik” afgescheiden houdt van het Universele Ene-Zelf’ (Blavatsky 1930,10).

Het conditioneren van onze voertuigen

Zoals wij zelf weten uit het leven, bestaan wij in een stel elkaar doordringende voertuigen of velden: emotioneel, mentaal, intuïtief, enz. Wij ervaren maar zelden zuiver bewustzijn op zichzelf, omdat de velden zo’n sterke invloed hebben op wat wij ervaren. Bovendien nemen de voertuigen gemakkelijk gewoontes en conditioneringen aan en herhalen zij wat wij ook maar voortdurend doen. U kunt uw tanden poetsen, een brief typen en autorijden zonder uw lichaam te hoeven vertellen wat het moet doen. Het herhaalt automatisch een vertrouwde handeling. Precies zo herhalen emoties en gedachten zichzelf. Gedachten aan beminden komen ongevraagd naar boven, net als bezorgdheid over het betalen van rekeningen of ergernis als een verkoopmedewerker opbelt tijdens het eten. Niemand wil depressie meemaken, maar ze steekt vanzelf de kop op van tijd tot tijd.

Zich herhalende gedachten en houdingen zoals afkeuring of kritiek dringen zich op, ook al wilt u nog zo graag liefhebbend en ontvankelijk zijn. Nietzsche zei, 'Een gedachte komt vanzelf op, niet wanneer ik het wil'; en William James zei, 'Het zou toepasselijker zijn te zeggen "het denkt" of "de gedachte gaat voort" dan te zeggen "ik denk".'

Deze voorbeelden laten zien dat de voertuigen een soort eigen semi-bewust leven leiden dat niet noodzakelijkerwijs in harmonie is met uw zelf als het centrale bewustzijn. Uw lichaam wil zich verlustigen in een tweede keer roomijs opscheppen, ofschoon u wilt afvallen en gezond wilt zijn. Uw emoties willen dat u laat opblijft om naar een griezelfilm op de televisie te kijken, ook al wilt u genoeg slaap krijgen en de volgende alert zijn op het werk. Dergelijke conflicten worden tot leven gebracht in de kleine verhandeling *Aan de voeten van de Meester*, die ons adviseert te leren onderscheid te maken tussen onszelf als het bewustzijn en de verscheidene velden en voertuigen die wij bewonen. Wij zien dingen niet in het licht van zuiver bewustzijn, maar veeleer door de kleuring van de velden en hun geconditioneerdheid. Het conditioneren is een eigenschap van de velden of omhulsels, niet van het bewustzijn dat deze bewoont.

Bewustzijn zonder inhoud

De ouder wordende Joseph Campbell was in staat zichzelf te zien als het bewustzijn. In een gesprek op de televisie vroeg Bill Moyers aan Campbell wat hij vond van ouderdom en sterven. Campbell zei dat hij niet van de wijs raakte doordat zijn lichaam verslechterde. Toen vroeg hij retorisch, 'Ben ik het peertje dat het licht draagt, of ben ik het licht?' Hij wist zichzelf bewustzijn, niet het voertuig ervan. Spiritueel inzicht leidt tot afstand nemen van de inhoud van bewustzijn – onze gedachten, meningen, emoties, houdingen, rol, status, gevoelens, lichaam – en het besef van onszelf als *atma*, het bewustzijn waarin al deze verschijnselen zich voordoen. Thoreau zag zichzelf als bewustzijn,

de getuige, buiten de stroom van gedachten en handelingen toen hij schreef, 'Ik ben mij bewust van de aanwezigheid en de kritiek van een deel van mij, dat, als het ware, niet een deel is van mij, maar toeschouwer, daar het geen ervaring deelt, maar er nota van neemt en dat is evenmin ik dan het u is.'

Het conditioneren is een eigenschap van de velden of omhulsels, niet van het bewustzijn dat deze bewoont.

Stelt u zich voor dat u in een isolatietank zit. U drijft in water dat even warm is als uw lichaamstemperatuur. U kunt niets zien omdat uw ogen afgedekt zijn en uw oren horen alleen 'ruis'. Er zijn geen sensaties waarop u zich kunt richten. Naast deze gevoelsontberingen bent u erin geslaagd uw emoties tot kalmte te brengen zodat zij stil zijn en uw denkvermogen is opgehouden zijn gewone gedachtestroom omhoog te karnen. Alle vertrouwde ervaringen zijn stilgelegd. Wat zou u ervaren in zo'n situatie? Alleen maar zuiver bewustzijn zonder inhoud, kaal bewustzijn op zichzelf. U zou niet afgeleid worden door uw principes en hun voertuigen maar teruggeworpen worden op primordiaal bewustzijn, eenvoudigweg het vermogen tot kennen of weten.

Normaliter kunnen mensen zelfs gevoelsontberingen niet lang verdragen. Proefpersonen die bestudeerd zijn in isolatietanks beginnen te hallucineren en geven aldus inhoud aan hun lege bewustzijn. Maar het ervaren van deze leegte wordt beschouwd als een hoge staat van meditatie in sommige systemen. Een voorproefje ervan helpt ons onszelf te bevrijden van de greep die ons denken, onze emoties en onze lichamen op ons heeft. De Boeddha maakte ons duidelijk dat lijden veroorzaakt wordt door het zich vastklampen aan het leven en aan onze ideeën over onszelf. Een glimp van leegte bevrijdt ons voor een ogenblik van onze rol, van onze houdingen, doelstellingen en de gebruikelijke emoties waarmee wij ons normaliter iden-

tificeren. Zulke glimpen beginnen onze greep op ons idee van wie wij zijn los te maken en dan zien wij onszelf als iets dat verschilt van de veranderende situaties waarin wij meestal leven. Op zulke momenten laten wij onze zorgen en beslommeringen los. Wij maken ons los van onze rollen in het leven en verblijven in het eenvoudige zijn. Wanneer wij ons een ogenblik kunnen bevrijden van onze voertuigen en de geconditioneerdheid ervan, kunnen wij het leven lichter opvatten en meer vreugde binnenlaten.

Training is nodig om deze disidentificatie voor elkaar te krijgen. Wij moeten ons persoonlijk denkvermogen trainen, zodat het niet zozeer in beslag genomen wordt door egoïstische gedachten. Wij kunnen dit volbrengen omdat wij als mensen zelfbewustzijn hebben en onze gedachten en emoties objectief kunnen observeren. Door het standpunt van de getuige te cultiveren kunnen wij ertoe komen de kracht van onze beginselen en voertuigen te gebruiken in plaats van erdoor geregeerd te worden. Wij schuiven hun semi-bewuste leven opzij en dan worden zij een instrument waarop wij als bewustzijn spelen, zoals de pianist de pianotoetsen bespeelt. De toetsen kunnen hun eigen geluid maken, maar alleen de musicus die erop speelt kan muziek maken. Taimni zegt: een doelstelling van spirituele training is ‘het met volmaakte beheersing hanteren van de krachten en eigenschappen die bij alle gebieden horen, door de goddelijke Wil ten uitvoer te brengen’ (Taimni 1970, p.41).

Wij moeten ons persoonlijk denkvermogen trainen, zodat het niet zozeer in beslag genomen wordt door egoïstische gedachten.

Diep luisteren is ook een manier om te komen tot de ervaring van zuiver bewustzijn, voorbij de dualiteit van subject en object, van mij in tegenstelling tot iets anders. Jean Klein, een leraar die tot het besef ge-

komen is van zijn ware aard, zegt: ‘wanneer u luistert zonder agressief te zijn of weerstand te bieden, wordt uw hele lichaam dit luisteren, het blijft niet beperkt tot de oren. Alles wat u omringt wordt omvat in dit wereldwijde luisteren en uiteindelijk is er niet langer een luisteraar en iets waarnaar geluisterd wordt. U bent dan op de drempel van non-dualiteit (Klein 1995, p.52).’

Bewustzijn en evolutie

Theosofie leert ons dat wij door levenservaringen, zowel gelukkige als tragische, de potenties van *atma* ontvouwen door middel van onze beginselen. Wij als menselijk ras ontwikkelen steeds verfijndere krachten van denkvermogen, emotie, intuïtie en wil. Wij dringen ook door tot bovenbewuste rijken van ervaring voorbij de persoonlijkheid. Wij verbreden onze grenzen en vergroten aldus ons gevoel van zelf. Wij evolueren naar het doel van bewuste eenheid met alles.

Meditaties en spirituele oefeningen kunnen ons naar dat doel helpen bewegen naarmate zij het verstand zuiveren en belemmeringen uit de weg ruimen voor de spontane openbaring van *atma*. Leraren zoals Krishnamurti en Ramana Maharshi benadrukken dat wij dat onbelemmerde bewustzijn waarin al onze ervaring, zelfs bewustzijn van het superbewustzijn, plaats vindt, tot stand moeten brengen. Door het realiseren hiervan weten wij dat het bewustzijn dat wij ervaren fundamenteel één van aard is met universeel bewustzijn. Father Bede Griffith, een Christelijke priester die een ashram in India gesticht heeft, begreep de universaliteit van bewustzijn toen hij schreef, ‘Wij ontdekken langzaam opnieuw... de kennis die universeel was in de antieke wereld, dat er geen materie bestaat, afgescheiden van denkvermogen of bewustzijn. Bewustzijn is latent in ieder deeltje van materie en de wettelijke orde die de wetenschap ontdekt in het universum is te danken aan het effect van het universele bewustzijn daarin. In de menselijke natuur begint dit latente bewustzijn tot een feitelijk bewustzijn te

worden en naarmate menselijk bewustzijn zich ontwikkelt wordt het zich steeds bewuster van het universele bewustzijn waarin het gegrondvest is.' (Anderson 1992, p.27).

Deze opvatting verduidelijkt dat wij zelf fundamenteel niets anders zijn dan dat oerbewustzijn aan de basis van alles wat er is, *atma*. Ons diepste zuivere, onvoorwaardelijke bewustzijn, vrij van enige inhoud, is één met universeel bewustzijn. Zieners en wijzen getuigen dat, wanneer alle objecten uit het bewustzijn gehaald worden, het mogelijk is dit, hun meest fundamentele Zelf, hun primaire bewustzijn te ervaren. Zoals Sankara zegt in 'The Crest-Jewel of Wisdom': 'de wijze begrijpt dat de essentie van Brahman en Atman Zuiver Bewustzijn is, en beseft dat zij absoluut identiek zijn.'

Of in de woorden van Annie Besant:

'Het ZELF van het universum en het ZELF van de mens zijn één, en door het ZELF te kennen, kennen wij Dat wat aan de wortel staat van zowel het universum als de mens.' (Besant 1948, p.5).

Verwijzingen

- Anderson, William.1992. 'The Great Memory', in *Noetic Sciences Review*, Spring.
- Besant, Annie.1948. *The Self and Its Sheaths*, Adyar, Madras, India: Theosophical Publishing House.
- Besant, Annie.1998. *Thought Power*. Wheaton, IL: Theosophical Publishing House.
- Blavatsky, H.P.1930. *The Theosophical Glossary*. Los Angeles: The Theosophy Co.
- Blavatsky, H.P.1987. *The Secret Doctrine*. Adyar, Madras, India: Theosophical Publishing House.
- Goswami, Amit.1993. *The Self-Aware Universe*. New York, Tarcher.
- Klein, Jean.1995. *I Am*. Guernsey, C.I.: Third Millennium Publications.
- Taimni, I.K.1970. *Self-Culture in the Light of Ancient Wisdom*. Adyar, Madras, India: The Theosophical Publishing House.
- Wilber, Ken.1977. *The Spectrum of Consciousness*. Wheaton, IL: Theosophical Publishing House.
- Wilber, Ken.1995. *Sex, Ecology, Spirituality*. Boston: Shambhala.

Uit: *The Theosophist*, juli 2001

Vertaling: A.M.I.

De mensheid lijkt instinctief aan te voelen, dat de niet-fysieke werkelijkheid mysterieuzer, uiteindelijk en machtiger is dan de fysieke. Ze heeft te maken met de uiteindelijke oorsprong van de mensheid en zijn meest absolute relaties.

Ze heeft te maken met dat wat niet overtroffen kan worden - het punt van oorsprong waar geen voorafgaand stadium meer bestaat, de relatie die het meest belangrijk, veeleisend of bepalend is.

Robert Ellwood

(Uit: Anna Lemkow, Het heelheid principe)